



پژوهشکده مطالعات فناوری

TECHNOLOGY STUDIES

I N S T I T U T E

www.tsi.ir

خلاصه مدیریتی پروژه

«رصد فضای الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت»

با توجه به شأن تسهیل‌گری و نقش‌آفرینی پژوهشکده مطالعات فناوری ریاست‌جمهوری در خطیرترین مسائل مربوط به علم و فناوری کشور از جمله الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت، که لازمه اقتضات دینی و بومی ما و از مهم‌ترین منویات مقام معظم رهبری است، شناسایی بازیگران این عرصه و وضع‌شناسی و آسیب‌شناسی اقدامات صورت‌گرفته در سطح نخبگان و مسئولان، امری ضروری می‌نمود. بدین منظور پروژه «رصد فضای نظری-عملی الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت (وضع-شناسی فعالین و فعالیت‌ها)» در گروه «پیشرفت و جامعه» پژوهشکده تعریف و ظرف مدت ۹ ماه (از پاییز ۹۳ تا بهار ۹۴) انجام گردید. سپس گزارش حاصل در دو فصل تنظیم و در فصل سوم نیز تلاش شد تا تحلیلی از وضع موجود ارائه شود.

در بخش اول فصل نخست، که به مرور اجمالی فعالیت‌های فعالینی غیر از مرکز الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت تا پایان سال ۹۳ اختصاص دارد، نهادهای حاکمیتی مانند ریاست‌جمهوری، مجمع تشخیص مصلحت نظام، و شورای عالی انقلاب فرهنگی که دارای مسئولیت مستقیم نسبت به الگو یا نقشه‌های جامع و سیاست‌های کلی هستند لحاظ گردیده‌اند و در بخش دوم فعالیت نهادهای حاکمیتی که مسئولیت مستقیمی در این رابطه ندارند اما در نظریه‌پردازی و گفت‌وگو سازی درگیر هستند مورد اشاره قرار گرفته است. بخش اخیر مشتمل است بر سازمان‌ها (مانند صداوسیما، تبلیغات اسلامی و ...)، دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها، و همچنین سایر نهادهای فعال (مانند ارگان‌ها در استان‌ها). بخش آخر این فصل نیز به نهادهای غیرحاکمیتی همچون انجمن‌های علمی، و مجموعه‌های پژوهشی-فرهنگی و تشکل‌های مردمی اختصاص دارد. اما با توجه به جایگاه ویژه مرکز الگو، آن را از سایر نهادها متمایز کرده و انحصاراً در فصل دوم مطرح نموده‌ایم. این فصل پس از معرفی پیشینه، ساختار، وظایف و اهداف مرکز الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت، به مرور تفصیلی فعالیت‌های این مرکز و شاخه‌حوزوی آن از خرداد ۹۰ تا خرداد ۹۴ در قالب بخش‌هایی همچون تدوین نقشه راه و الگوی پایه، تشکیل اندیشکده‌ها و اقدامات و تولیدات آنها، برگزاری همایش‌ها و انواع نشست‌ها، انتشار خبرنامه‌ها و کتاب‌ها و تک‌نگاشت‌ها، عقد همکاری‌ها و طرح حمایت‌ها، می‌پردازد.

پرواضح است که آشنایی با مشروح اقدامات صورت‌گرفته در این پروژه و اطلاع دقیق و مستند از کلیه مطالب بدست‌آمده، جز با مطالعه گزارش ۱۲۰ صفحه‌ای میسر نیست و متن حاضر صرفاً خلاصه‌ای فشرده از کلیت روند کار و اشاره‌ای تیتروار به فعالیت فعالان این فضا می‌باشد که در قالب جداول و نمودارهایی -که قطعاً با تسامح‌های ناگزیر همراه بوده‌اند- ارائه گردیده است؛ از جمله جدول رویدادهای عرصه الگو برحسب زمان و معطوف به بیانات رهبری (شکل ۱).

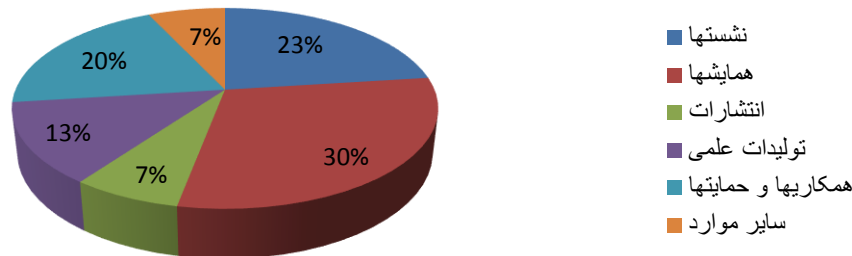
برای تحلیل داده‌های جدول فوق و حصول تصویری کلی از فعالیت‌های صورت‌گرفته توسط نهادهای مختلف، می‌توان آنها را در سه دسته فعالیت‌های علمی ناظر به نظریه‌پردازی (مانند تولید مقالات و نظریات)، فعالیت‌های گفتمانی ناظر به فرهنگ‌سازی و جریان‌سازی (مانند برگزاری نشست‌ها و ارتباطات رسانه‌ای)، و فعالیت‌های اجرایی ناظر به سیاست‌گذاری یا پیاده‌سازی (مانند تولید لوایح و قوانین یا تأسیس رشته‌های دانشگاهی) تقسیم‌بندی و در نمودار زیر مقایسه نمود. البته باید توجه داشت که اموری از قبیل برگزاری همایش‌ها یا انتشار کتاب‌ها، دارای هر دو وجه علمی-گفتمانی بوده و همچنین وزن فعالیت‌ها متفاوت می‌باشد که این نکته ما را ناگزیر از نوعی ارزش‌گذاری کیفی می‌کند.



شکل ۲- نمودار کیفی مقایسه جنس فعالیت نهادها

اما جنس ساختار و اقدامات مرکز الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت به گونه ایست که تمیز دقیق گفتمان‌سازی و نظریه‌پردازی دشوار می‌نماید، و از آنجا که هر دو مهم بر عهده این مرکز قرار دارد شاید رسم نمودار تسهیمی فعالیت‌های مرکز الگو^۱ با لحاظ حجم کارهای صورت‌گرفته و وزن هر یک در عملکرد کلی مرکز مفیدتر باشد:

^۱ که عبارتند از: نشست‌ها (قریب به ۴۰ نشست عمومی و تخصصی)، همایش‌ها (بیش از ۱۰ کنفرانس و کنگره و همایش ملی)، انتشارات (بالغ بر ۱۰۰ کتاب، مقالات، خبرنامه و تک‌نگاشت)، تولیدات علمی (۱۰ مورد سند، منشور، نظریه مبنایی و نظام مسائل خروجی اندیشکده‌ها)، همکاری‌ها و حمایت‌ها (حدود ۳۰ مورد توافق همکاری با مراکز حوزوی و سایر نهادها، سفارش پروژه به دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها، و تصویب طرح حمایتی برای سایر فعالین و فعالیت‌ها)، و سایر موارد (شامل سامانه‌های اینترنتی، طرح‌های گفتمانی، کانون‌های فکری و غیره)



شکل ۳ - نمودار کیفی نسبت فعالیت‌های مرکز الگو

به منظور ارزیابی کلی عملکرد اندیشکده‌های مرکز نیز می‌توان علاوه بر اشاره به برگزاری جلسات داخلی و تدوین نقشه-های راه، انتشار تک‌نگاشت‌ها، و برگزاری بیش از ده نشست اندیشه‌ورزی و نزدیک به ده نشست تخصصی با حضور صاحب‌نظران و ارائه کارشناسان در راستای نظریه‌پردازی و تضارب‌آراء در حوزه مربوطه، اهم سایر فعالیت‌های منجر به خروجی آنها را در جدول زیر خلاصه کرد. در این جدول رنگ‌های قرمز، سبز و آبی به ترتیب معرف اندیشکده‌های تشکیل-نشده، اندیشکده‌های فعال، و اندیشکده‌های تشکیل‌شده اما غیرفعال (یا کمتر فعال) می‌باشند.

نوع	حوزه	نام	فعالیت	
اول (مبانی)		مبانی	<ul style="list-style-type: none"> ✓ بررسی مبانی الگو ✓ تولید نظریه پیشرفت پایه 	
		سنت‌های الهی		
		فقه و حقوق اسلامی	<ul style="list-style-type: none"> ✓ تدوین پیش‌نویس منشور فقه و حقوق 	
دوم (ارکان)		معنویت	<ul style="list-style-type: none"> ✓ بررسی مفهوم و جایگاه و شاخص‌های معنویت ✓ تبیین چیستی معنویت 	
		فکر		
		علم		
سوم (عرصه زندگی)		عدالت	<ul style="list-style-type: none"> ✓ تدوین نظام مسائل حوزه عدالت ✓ تبیین مفهوم و ماهیت عدالت ✓ استخراج محورهای عدالت و الگوی عدالت‌پژوهی از منظر رهبری 	
		قضا		
	اجتماع		امور اجتماعی، جمعیت و نیروی انسانی	<ul style="list-style-type: none"> ✓ تعریف مفاهیم پایه ✓ تنظیم جدول مسائل و شاخص‌های جهانی پیشرفت اجتماعی ✓ تحلیل مدل‌های غربی و وضع موجود ایران
			خانواده	<ul style="list-style-type: none"> ✓ تشکیل بانک اطلاعاتی ✓ تدوین منشور مسائل و مؤلفه‌های خانواده ✓ همایش‌های مشترک
			سلامت و تأمین اجتماعی	
		مسجد		

سیاست	✓ تدوین مبانی و پیش‌نویس الگوی پایه سیاسی
سیاست	✓ آینده‌پژوهی اسلامی
سیاست	✓ معرفی گام‌های تدوین راهبردهای دفاعی-امنیتی الگو
سیاست	سیاست خارجی و دیپلماسی عمومی
اقتصاد	اقتصاد
اقتصاد	✓ بررسی اسناد پیشین آمایش و مسئله‌یابی
اقتصاد	✓ ترسیم نمودار تبیینی آمایش و معرفی ابعاد و ملاحظات آن در کشور
اقتصاد	✓ مسئله‌یابی و بررسی راهبردهای سایر کشورها
اقتصاد	✓ تولید سند آب برای راهکارهای حل بحران آب کشور
اقتصاد	آب، محیط‌زیست، امنیت غذایی و منابع طبیعی
اقتصاد	فضای کسب و کار
اقتصاد	چرخه نوآوری
اقتصاد	معماری، شهرسازی، مسکن و حمل‌ونقل
اقتصاد	انرژی
فرهنگ	✓ تشکیل کارگروه هنر
فرهنگ	✓ بررسی ماتریس مسائل فرهنگی و شاخص‌های پیشرفت فرهنگی
فرهنگ	فرهنگ
فرهنگ	اخلاق
فرهنگ	تربیت
فرهنگ	رسانه و ارتباطات
فرهنگ	مناسک عبادی

شکل ۲ - جدول کیفی عملکرد اندیشکده‌های مرکز الگو

رویکرد اصلی فعالیت‌های مرکز در سال ۹۳، تهیه نظریه پیشرفت و الگوی پایه به عنوان یکی از گام‌های مهم نقشه راه تدوین الگوی تفصیلی بوده است که حصول نظریات و الگوهای پیشرفت عرصه‌ای را ممکن می‌سازد. اما این الگو هنوز به توافق صاحب‌نظران نرسیده و رونمایی نشده است. این تأخیر زمانی در کنار کاستی‌های محتوایی همچون عدم حصول مبانی عام الگو از جمله آسیب‌های عملکرد مرکز می‌باشد. پرداخت زیاد به گفتمان‌سازی از جنس برگزاری همایش‌های نخبگانی و غفلت از جریان‌سازی در جامعه و ارتباط با رسانه‌ها نیز از دیگر ایرادات وارده است. همچنین غیرفعال یا کم‌فعالیت بودن برخی از مهم‌ترین اندیشکده‌ها و محدود شدن عمده محصولات سایر اندیشکده‌ها به تهیه برنامه‌های کاری و تدوین اسناد مقدماتی، نشان از ضعف در تولید محتوای مفید و اصیل دارد. این نکته متوجه سایر نهادها نیز هست که غالباً فعالیت‌های گفتمانی را بر نظریه‌پردازی ترجیح داده و البته موفق به ایجاد فضای گفتمانی حقیقی پیرامون الگو هم نشده‌اند؛ چه در میان مردم و چه در حوزه و دانشگاه. همچنین به نظر می‌رسد تشریک مساعی لازم جهت پیشبرد الگو صورت نگرفته است، که شاید متأثر از ضعف در روش‌های به‌کاررفته توسط متولیان طراحی الگو یا عدم درک عمیق چستی و چرایی آن باشد.